

12. Сорока О. М. Шляхи та умови формування психологічної готовності майбутніх фахівців морського транспорту до екстремальних ситуацій професійної діяльності / Вісник ОНУ ім. І.І. Мечникова. Психологія. Том 21. Випуск 4(42). 2016, с. 183 – 194.

INNOVATIVE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES AS A MEANS OF ENHANCING THE PROFESSIONAL COMPETENCE OF VESSEL MECHANICS

U.Kisietov, O.Kuklina, S.Slobodyan

Annotation. The modern approach to the professional training of specialists in the level of higher education, based on the existing components of educational technology and requirements of the standard of training, is analyzed. The description of the subject area and the procedural-activity aspect of specialization "Management of ship technical systems and complexes" in specialty 271 "River and sea transport" for the first (bachelor) level of higher education is developed.

Key words: (components of educational technology, components of the educational complex, professional competencies, description of the subject area, training of ship mechanics).

ИННОВАЦИОННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СУДОВЫХ МЕХАНИКОВ

Кисетов Ю.В., Куклина О.Ю., Слободян С.О.

Аннотация. Проанализирован современный подход к профессионально-практической подготовке специалистов уровня высшего образования, на основе существующих образовательной технологии и требований стандарта подготовки. Разработано описание предметной области и процессуально-деятельностный аспект специализации «Управление судовыми техническими системами и комплексами» по специальности 271 «Речной и морской транспорт» для первого (бакалавровского) уровня высшего образования.

Ключевые слова: (компоненты образовательной технологии; составляющие учебного комплекса; профессиональные компетентности, описание предметной области, подготовка судовых механиков).

УДК 378.013

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Сміліченко Я.Б., старший викладач, Зеленюк І.С., старший викладач,

Смірнова І.М., старший викладач, Туркова Л.І., старший викладач

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Херсонська філія

Україна, м. Херсон

asmilichenko@gmail.com

Анотація. У статті розглядається компетентнісний підхід в професійній освіті майбутнього інженера, подається характеристика функцій компетентнісного підходу, надається короткий аналіз поглядів вчених на поняття «компетентнісний підхід». Автори приділяють особливу увагу вивченню процесу реалізації компетентнісного підходу у вітчизняній освіті як важливого показника професійної підготовки майбутнього фахівця.

Ключові слова: компетентнісний підхід, кваліфікація випускника, професійна підготовка

Вступна частина. Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору, зростання конкуренції щодо працевлаштування випускників закладів вищої освіти (ЗВО) як на зовнішньому, так і внутрішньому ринку праці, передбачає підготовку висококваліфікованих компетентних фахівців, які будуть відповідати міжнародним вимогам та стандартам якості. Один з основних шляхів вирішення даної проблеми зазначений у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, а саме, модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу [1]

Процес навчання професійним дисциплінам у технічних закладах вищої освіти базується на закономірностях компетентнісного підходу (Competence-based approach), який передбачає сформованість у здобувачів конкретних компетентностей у процесі вивчення дисциплін (кредитних модулів) курсу.

Компетентнісний підхід розроблено англійськими науковцями як суто соціокультурний. У педагогічній науці цей підхід представлений у роботах Хуторського А. В. та Вульфсон Б. Л. Його розробляють також українські вчені: Бех І. Д., Дубасенюк О.А., Лозова В. І., Ничкало Н. Г., Подмазін С. І., Пруцакова О. Л., Сериков В. В. та ін.

Внесок у розробку компетентнісного підходу в підготовці спеціалістів внесли О. Акулова, В. Адольф, А. Маркова, які зазначили, що компетентнісний підхід, на відміну від традиційного, розглядається не як кількість засвоєної інформації, а як здатність особистості діяти в різних, в тому числі нестандартних, ситуаціях.

Зарубіжні вчені (Cl. Beelisle, M. Linard, B. Rey, L. Turkal, N. Guignon, M. Joras та ін. пов'язують зміст компетентнісного підходу в освіті з формуванням здатності або готовності особистості мобілізувати всі свої ресурси (системно-організовані знання й уміння, навички, здібності та психічні якості), які необхідні для виконання певного завдання на високому рівні, а також адекватні конкретній ситуації, тобто відповідно до мети й умов перебігу конкретної дії [2, с. 34].

Ціль статті є розгляд основних положень компетентнісного підходу як методології професійної підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

Основна частина. Вчені зазначають, що, професійно розвиваючись, фахівець буде створювати інновації в своїй професії (нові методи, прийоми та технології). Зокрема, він буде здатний нести відповідальність за прийняте рішення, визначати цілі, виходячи зі сформованості у нього професійних ціннісних орієнтацій [3, с. 54]. Зазначимо, що натепер термінологічний апарат компетентнісного підходу ще формується, проте він передбачає формування ключових та предметних компетентностей. За держстандартом компетентність визначається як набута у процесі навчання інтегрована здатність здобувача, яка складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці. За проектом Tuning Європейської комісії [4] компетентність – це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, особистісних якостей, що описують результати навчання за навчальною програмою.

Аналіз робіт з проблем компетенцій/компетентності дозволяє виділити три **етапи становлення компетентнісного підходу в освіті (competence-based education)**:

– *Перший* (1960–1970 рр.) — уведення в науковий апарат категорії «компетенція», створення передумов розмежування понять компетенція/компетентність.

– *Другий* (1970–1990 рр.) — використання категорії компетенція/компетентність у теорії і практиці навчання мові (особливо нерідній), професіоналізму в управлінні, менеджменті, в навчанні спілкуванню, розробляється зміст поняття «Соціальні компетенції/компетентність».

– *Третій* (починаючи з 1990-х рр.) — характеризується цілісною інституціоналізацією підходу, інтеграцією його в національні освітні системи, що знаходить відображення в розробці документів ЮНЕСКО, впровадженні даного підходу у рамках Болонського процесу.[5]

І.Я.Зимняя стверджує, що компетентнісний підхід не є новим у галузі освіти. Вважається, що засновником компетентнісного підходу був Аристотель, який вивчав можливості стану людини, позначаючи цей стан словом «atepe», що означає силу, яка розвивалася й удосконалювалася до такого ступеня, що ставала характерною ознакою особистості [5].

Для України тенденції європейської освіти ніколи не були байдужими. Вітчизняна система освіти завжди вибирала «свій шлях», який пов'язаний із специфікою вітчизняних тенденцій та процесів. Не буде виключенням і тенденція підсилення ролі компетенції в освіті. Впровадження компетентнісного підходу в освітню практику стримується відсутністю ефективних психолого-педагогічних технологій формування цих нових освітніх конструктів.

У матеріалах модернізації освіти (2001р.) компетентнісний підхід проголошений як одне з важливих концептуальних положень оновлення змісту професійної освіти. О.І. Пометун, визначаючи необхідність застосування компетентнісного підходу щодо оновлення системи вищої професійної освіти загалом, і педагогічної зокрема, зазначає, що активного поширення даний підхід отримав через те, що він виступає ефективним і чітким шляхом модернізації сучасної системи вищої освіти. Науковець стверджує, що послідовна реалізація компетентнісного підходу передбачає глибокі системні перетворення в усьому освітньому процесі технічного закладу вищої освіти, що торкаються всіх його складових: цілей викладання, змісту, оцінювання результатів і якості, освітніх технологій, зв'язків вищої освіти з іншими рівнями професійної освіти [6, с.23].

Компетентнісний підхід – метод (технологія) моделювання результатів освіти та їх уявлення як норм якості освіти; пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: здатність до навчання, самовизначення (самодетермінації), самоактуалізація, соціалізація та розвиток індивідуальності. В якості інструментальних засобів досягнення цих цілей виступають принципово нові метаосвітні конструкти: базові компетентності, ключові компетенції та метапрофесійні якості. Компетентнісний підхід у системі професійної підготовки інженерів, на думку М.Г.Чобітька, будується на етичних і наукових принципах у формі сітьової багаторівневої структури. Він покликаний підвищити конкурентоздатність випускників на ринку праці. Компетентнісний підхід полягає у прищепленні і розвитку у здобувачів набору ключових компетенцій, які визначають його успішну адаптацію в суспільстві. На відміну від терміну «кваліфікація» компетенції включають, крім чисто професійних знань та умінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості як ініціатива, співробітництво, здатність працювати у групі, комунікативні здібності, вміння навчатися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та використовувати інформацію [7, с.25].

Позитивну роль впровадження компетентнісного підходу зазначають окремі дослідники, зокрема:

- компетентнісний підхід – це підхід, що акцентує увагу на результатах освіти, які визнаються вагомими за межами системи освіти, висуває на перше місце не інформованість людини, а її вміння розв'язувати практичні проблеми [8, с. 6];

- компетентнісний підхід у підготовці фахівців передбачає не просту передачу знань та умінь від викладача до здобувача, а формування у майбутніх випускників професійної педагогічної компетентності [9, с. 56];

- компетентнісний підхід вимагає від організатора навчального процесу застосування такої методики навчання, яка б забезпечувала здобувача не лише знаннями, уміннями та навичками, але й певним досвідом професійної діяльності, прищеплювала б упевненість у своїх силах та готовність брати на себе відповідальність [9, с. 87].

Слід відмітити, що більшість вчених вважають, що компетентнісний підхід найглибше відображає модернізаційні процеси, що нині мають місце в усіх країнах Європи:

– компетентнісний підхід орієнтує на побудову навчального процесу відповідно до очікуваного чи бажаного результату освіти (що буде знати і уміти здобувач «на виході») (І. Зимня);

– компетентнісний підхід гарантує високий рівень і результативність підготовки спеціаліста (Г. Лежнина);

– компетентнісний підхід посилює практичну орієнтацію освіти, вийшовши за рамки обмежень «зунівського» освітнього простору (А. Андреев);

– компетентнісний підхід забезпечує спроможності випускника ЗВО відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку свого «Я» (В. Байденко, Н. Бібік, А. Субетто).

Компетентнісний підхід передбачає формування професійних і особистісних якостей, організаторських здібностей, уміння приймати рішення і брати на себе відповідальність, володіння необхідними комунікативними якостями, здатності оцінювати соціальні процеси, визначити місце і роль в них своєї професійної діяльності, знаходити шляхи її удосконалення. Водночас, компетентнісний підхід у вищій професійній освіті включає навчання дією, суть якого полягає в тому, що здобувачі працюють над набуттям і розширенням самостійного досвіду рішення реальних завдань, вчать і розвивають здібності адаптуватися до будь-якої незвичайної ситуації і знаходити раціональні рішення. В контексті навчання дією здобувачі працюють не зі штучними, а із реальними проектами, вчать як у викладача, так і один у одного, вибирають і приймають різні рішення у конкретних реальних професійних ситуаціях, вчать критично мислити [10, с.126]. Таким чином, викладач за таких умов здійснює не тільки знаннєві функції, але й всіляко сприяє розвитку як професійних, так і духовно-моральних, комунікативних, естетичних, творчих якостей майбутніх фахівців.

На думку Г. Шевченко, концептуальна сутність компетентнісного підходу полягає в наступному:

– в озброєнні студентської молоді чітко визначеною системою професійних компетенцій, яка об'єктивується характером, рівнем і тенденціями розвитку економіки, науки, освіти, культури – всіх сфер і видів життєдіяльності людини і суспільства як в нашій країні, так і в європейському просторі;

– у зверненні в освітньому процесі до людини, з опорою на антропологічні засади її розвитку (світогляд, критичність мислення, відношення до праці, професії, до себе і партнерів, здатність до самооцінки свого внутрішнього світу);

– у використанні специфіки особистісно-орієнтованого підходу на протигагу знаннєво-орієнтованому підходу як умови модернізації вищої освіти [11, с.125].

Слід зазначити, що реалізація компетентнісного підходу в підготовці саме спеціалістів технічного напрямку вимагає: проектування результату освіти, тобто потрібно визначити задачі і цілі освіти, варіативності терміну навчання залежно від можливостей особистості, оцінку, яка відповідає критеріям і базується на стандарті. Ця оцінка повинна проводитися з урахуванням підготовленості здобувача. У якості нової стратегічної цілі іншомовної освіти, можна виділити не просто практичне оволодіння іноземною мовою як комунікативним засобом, але й формування у свідомості здобувача так званої «картини світу», притаманної носієві цієї мови як представнику соціуму.

Функції компетентнісного підходу:

концептуально-теоретична: визначає практико-орієнтований зміст професійної освіти на широкому тлі культури;

методологічно-регулятивна: закладає основи побудови і переносу в зміст освіти моделей ефективного виконання майбутнім фахівцем соціокультурних і професійних функцій;

адаптивна: забезпечує професійну соціалізацію випускника ЗВО;

практико-орієнтована: мотивує студента до практичного пізнання та розуміння обраної професії;

моделювально-прогностична: полягає в моделюванні процесу отримання нового типу освітнього результату, який не зводиться до когнітивно операційного конструкта, а орієнтований на я-вирішення реальних завдань;

проектно-технологічна: оптимізує вибір системи навчальних технологій, що забезпечують формування парціальних компетенцій – ключових, спеціальних, що відповідають вимогам освітнього стандарту;

гуманітарна або особистісно-розвивальна, яка складається з: когнітивної, яка змушує студента простежити умови отримання знань як освоєних способів діяльності; операційно-діяльній, яка дозволяє набути плюралістичного досвіду використання різних методів роботи;

мотиваційно-ціннісної, яка формує внутрішні потреби в пізнанні, активній діяльності, саморозвитку, є підґрунтям для усвідомленого вибору життєвих і професійних траєкторій та власної відповідальності за свої дії;

орієнтувальна: визначає напрям формування компетентності майбутнього фахівця як результату виявлення особливостей професійної діяльності та її відповідності міжнародним тенденціям, вихідні позиції учасників навчального процесу, виконання професійної діяльності на рівні мінімальних компетенцій для кожного рівня; пріоритетні напрями організації навчального процесу;

критерійно-оцінювальна, квалітативна: забезпечує належну якість освіти; дозволяє оцінювати якість вітчизняної професійної освіти й ефективність управління якістю освіти, оптимізувати процес формування компетентності майбутнього фахівця, порівнювати якість підготовки фахівців у різних системах освіти;

стандартизаційно-нормотворча: унормовує певні уявлення про вимоги до підготовки фахівця у формі професійних і освітніх стандартів;

координаційна: уможливує консенсус усіх учасників освітнього процесу: здобувачів ЗВО, роботодавців, державу, міжнародні освітні інститути;

інтеграційна: забезпечує входження України у світовий освітній простір і мобільність фахівців на міжнародному ринку праці.

Принципи реалізації компетентнісного підходу:

формулювання навчального результату як і системи компетенцій та переорієнтації навчального процесу на їх оволодіння студентами;

обов'язковості демонстрування компетенцій у професійних і навчальних ситуаціях з метою порівняння з визначеними стандартом, компетенціями задля підтвердження відповідного рівня її сформованості;

цілепокладання;

відповідності змісту освіти вимогам професійної сфери;

збалансування інтересів і потреб усіх суб'єктів освітнього процесу на основі професійних та освітніх стандартів;

кореляції рівнів кваліфікації й рівнів компетентності;

формування професійного універсалізму завдяки фундаменталізації освіти;

квантитативності аб окількісного виміру компетентності на кожному рівні;

застосування кредитно-модульної системи навчання;

прогностичності або навчання для невизначеного майбутнього;

варіативності;

контекстуальності;

опористудентанавласний соціальний досвід при прийнятті рішень;

студентоцентричності.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти повинен:

- демонструвати знання основ та історії своєї дисципліни;
- ясно та логічно оперувати набутими базовими знаннями;
- давати оцінку новим фактам та інтерпретаціям у контексті набутих знань;
- розуміти загальні структури своєї дисципліни та міждисциплінарні зв'язки з нею;
- розуміти та вміти реалізувати методи критичного аналізу та розвитку теорій;
- точно реалізовувати методики та технології, які відносяться до дисципліни;
- діагностувати якість досліджень, які відносяться до дисципліни.

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти повинен:

- мати високий рівень знань у спеціалізованій галузі конкретної дисципліни. На практиці це означає ознайомлення з новітніми теоріями, інтерпретаціями, технологіями та методами;
- вміти практично осмислювати й інтерпретувати новітні явища в теорії та інтерпретувати результати на високому рівні;
- бути в змозі зробити певний оригінальний внесок в канони дисципліни, наприклад, підготувати дисертацію;
- демонструвати оригінальність та творчість у тому, що стосується дисципліни;
- мати сформованість професійних компетентностей. [12]

Висновки. Таким чином, аналіз теоретичних досліджень проблеми компетентнісного підходу у педагогічній освіті дає можливість зробити наступний висновок. Компетентнісний підхід ґрунтується на обов'язкових складових елементах – компетенція та компетентність. Це два тісно взаємопов'язаних між собою поняття, зміст яких охоплює як теоретичну спрямованість у підготовці фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, так і формування сукупності практичних умінь і навичок, необхідних для ефективного виконання професійних завдань. Компетентнісний підхід передбачає формування у майбутніх фахівців системи наукових теоретичних знань з дисциплін психолого-педагогічного, загальноосвітнього та професійної спрямованості циклів, а також вироблення на цій основі базових умінь і навичок, що відображають готовність випускника ЗВО технічного профілю виконувати професійні обов'язки та вдосконалювати власну професійну майстерність упродовж життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2012 року. №344/2013 (25.06.13 року).
2. Онопрієнко, О. (2007). Концептуальні засади компетентнісного підходу в сучасній освіті. *Шлях освіти*, 4, 32 – 37.
3. Демин, В. (2000). Профессиональная компетентность специалиста: понятие и виды. *Мониторинг образовательного процесса*, 4, 35.
4. Tuning, Educational Structures in Europe (2001–2009). Взято з [www. Relintdeusto /Tuning Project](http://www.Relintdeusto/TuningProject).
5. Зимняя, И. (2004) Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентносного подхода в образовании. Взято з <http://www.kira.org.ru/docs/ae/qualt/keycomp.doc>.
6. Пометун, О. (2011). Технології – це відповідь. А про що ми запитуємо? *Рідна школа*, 8-9, 23-27.
7. Чобітько, М. (2011). Компетентнісний підхід у професійній підготовці викладачів вищої школи. Рівне: НУВГР.
8. Пометун, О. (2004). Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті. О.В. Овчарук (Ред.), *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики*. (с. 64-71). Київ: К.І.С.
9. Овчарук, О. (2004) Компетентнісний підхід у сучасній освіті: Світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека з освітньої політики / Овчарук О.В. – Київ: К.І.С., – 112 с.
10. Авво, Б. (2005) Методология компетентносного подхода в высшем образовании. Взято з <http://1.emissia.peterhost.ru/offline/2005/978.htm>.
11. Шевченко, Г. (Ред.). (2009) *Концептуальна сутність компетентнісного підходу: європейський вимір*. Матеріали методологічного семінару «Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України». Київ: Педагогічна думка.

12. Болотов, В. (2003). Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе. *Педагогика*, 10, 7–16.

REFERENCES

1. About the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2012. №344 / 2013 (25.06.13.).
2. Onoprienko, O. (2007). Conceptual foundations of competence approach in modern education. *Educational path*, 4, 32 - 37.
3. Demin, V. (2000). Professional competence of a specialist: concept and views. *Monitoring of the educational process*, 4, 35.
4. Tuning, Educational Structures in Europe (2001-2009). Taken from [www. Relintdeusto](http://www.Relintdeusto) / Tuning Project.
5. Zimnyaa, I. (2004) Key competencies as a resultant-target basis of a competent approach in education. Taken from <http://www.kira.org.ru/docs/ae/qualt/keycomp.doc>.
6. Pometun, O. (2011). Technology is the answer. And what are we asking for? *Native school*, 8-9, 23-27.
7. Chobitko, M. (2011). Competency approach in the professional training of high school teachers. Rivne: NUVGR.
8. Pometun, O. (2004). Discussion of Ukrainian teachers on the introduction of a competent approach in Ukrainian education. O.V. Ovcharuk (Ed.), *Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Library on Educational Policy*. (pp. 64-71). Kyiv: K.I.S.
9. Ovcharuk, O. (2004) *Competency Approach in Modern Education: World Experience and Ukrainian Perspectives. Educational Policy Library / Ovcharuk O.V. - Kyiv: K.I.S., - 112 p.*
10. Avvo, B. (2005) *Methodology of a Qualitative Approach in Higher Education*. Taken from <http://1.emissia.peterhost.ru/offline/2005/978.htm>.
11. Shevchenko G. (ed.). (2009) *Conceptual essence of competence approach: European dimension. Materials of the methodological seminar "Realization of the European experience of a competent approach in the high school of Ukraine"*. Kyiv: Pedagogical Thought.
12. Bolotov, V. (2003). Competency model: from idea to educational program. *Pedagogics*, 10, 7-16.

Smilichenko Ya.B., Zeleniuk I.S., Smirnova I.M., Turkova L.I.

Title of the report Realization of the competential approach in technical institutions of higher education

Text of the annotation. The article deals with the competence approach in the professional education of the future engineer, describes the functions of the competence approach, provides a brief analysis of the views of scientists on the concept of "competence approach". The authors pay particular attention to studying the process of implementing a competent approach in native education as an important indicator of the professional training of a future specialist.

Key words: competency approach, qualification of graduate, professional training

Смиличенко Я.Б., Зеленюк І.С., Смирнова І.М., Туркова Л.І.

Заголовок: Реалізація компетентного підходу у технічних закладах вищої освіти

Текст анотації. В статті розглядається компетентний підхід в професійному освітанні майбутнього інженера, дається характеристика функцій компетентного підходу, надається короткий аналіз поглядів учених на поняття «компетентний підхід». Автори надають особливу увагу вивченню процесу реалізації компетентного підходу в українському освітанні як важливого показателя професійної підготовки майбутнього спеціаліста.

Ключевые слова: компетентный подход, квалификация выпускника, профессиональная подготовка